

‘Wat was abt Emo kwaad!’

Biografieën zijn het thema van de Boekenweek. Mogelijk is abt Emo de bekendste Nederlander waar u nog nooit van heeft gehoord. De Groningse schrijfster en kunstenares Ynskje Penning schreef een ‘historische thriller’ over zijn leven. HENK RIJKERS

Foto: Marlies Bosch

De Groningse schrijfster en kunstenares Ynskje Penning bij het borstbeeld van abt Emo.

Het was een opvallend bericht. De oudste school van Nederland in het Groningse dorpje Westermenden wordt bedreigd met sluiting. De stichting is rechtstreeks te herleiden naar zijn naamgever, Emo, een premonstratenzer monnik die daar rond 1200 les gaf.

Wie de naam Emo niets zegt, zal verbaasd zijn te horen dat de Universiteit van Oxford op de website met hem opscheept. Snobistisch stellen de Britten: “Eeuwen voordat de grote hedendaagse universiteiten bestonden, verwelkomden wij al onze eerste internationale student, Emo van Friesland, in 1190.” Het spreekt boekdelen over Nederlands historisch besef dat wij intussen bezig zijn diens school op te heffen. “Een grof schandaal”, zegt Ynskje Penning beslist. De 61-jarige beeldend kunstenares is tevens schrijfster van talloze romans en kinderboeken. Haar laatste boek heeft zij aan Emo gewijd. Zij beschouwt hem als een van de grote nationale persoonlijkheden uit onze middeleeuwen: “Een ongelofelijk briljante en bijzondere man. Hij verdient veel meer aandacht.”

Waar gaat *Emo's labyrinth* over? Precies 800 jaar geleden, in 1211, droegen de bewoners van Wierum hun eigen kerk over aan Nijklooster, het klooster van proost Emo. Maar de bisschop van Munster trekt wederrechtelijk de kerk bij zijn eigen bisdom. Emo is woedend en zoekt het hogerop. Het draait eropuit dat hij midden in de winter een levensgevaarlijke reis over de Alpen en de Apennijnen moet maken om in Rome zijn zaak aan paus Innocentius III voor te leggen. Als schrijfster heeft Ynskje Penning die avontuurlijke reis verknoopt met de grote politieke problemen van die tijd. Ze ziet zelfs nog kans er een romance tussen Emo en de plaatselijke edelvrouw Thialdis in te vlechten. De ontknoping komt pas op de laatste bladzijden, maar we kunnen alvast verklappen dat Emo's blazen als kloosterling onbevlekt blijft.

We spreken met Ynskje Penning in haar atelier, in de Groningse

binnenstad. Uit de hoek houdt het intelligente gezicht van Emo toezicht. Het is het prachtige borstbeeld dat Penning van de Groningse abt heeft vervaardigd. Hoe is zij ertoe gekomen de reis van Emo te vervlechten met het kruistochtthema? “Ik ben veel in Israël geweest”, vertelt Penning. “Mijn man werd daar als hoogleraar neuro-radiologie vaak uitgenodigd. Dan woonden we vaak een tijdje in het ziekenhuis bij Tel Aviv waar hij zijn werk deed. Ik gebruikte de gelegenheid om de kastelen van de kruisvaarders te bezoeken zoals Krak des Chevaliers. De kruistochten hebben altijd mijn diepe interesse gehad.”

Maar de vierde kruistocht waar het in uw roman over gaat, is

juist nooit in het H. Land aangekomen.

“Nee, de Vierde Kruistocht eindigde met de plundering van Constantinopel. Paus Innocentius III heeft de vierde en vijfde kruistocht uitgeroepen. Hij was er zeer mee bezig het H. Graf uit de handen van de moslims te krijgen. Ik heb het thema in mijn boek verwerkt om de macht van Kerk en paus te benadrukken, maar tegelijk ook hun onmacht om zo'n eenmaal op gang gekomen kruistocht te stoppen of in de goede richting te leiden.”

De rode draad van uw historische roman is toch Emo, de briljante monnik en kroniekschrijver. Wat is precies de verhouding tussen uw boek en zijn kroniek?

“In de kroniek van Emo staan

ongeveer zes pagina's over de reis. Dat is de basis voor het reisgedeelte. Maar ook de verwickelingen met de Kerk en de ruzie met de bisschop van Munster staat er grotendeels in beschreven. De kroniek is geschreven in middeleeuws Latijn en later aangevuld door Menko, zijn opvolger. Hij ziet in Emo een zeer briljante man en dat is hij in mijn optiek ook.”

Dat verwoede in Emo lijkt een modern-Hollands trekje. 'Ik heb gelijk en dat ga ik halen ook. Desnoods bij de paus!'

“Absoluut. Hoe langer ik met hem bezig was, hoe dieper ik onder de indruk raakte van Emo's geestelijke power, van zijn kracht en moed het op te nemen tegen de hotemetoten van zijn tijd. En om

aan het begin van de winter, op de ongunstigste tijd, die hele reis naar Rome te ondernemen. Hij moet behoorlijk kwaad geweest zijn en zeer gemotiveerd. Ik heb een diep respect voor deze man.”

De kroniek van Emo geldt onder deskundigen als een van de vroegste middeleeuwse ego-documenten. Het maakt een zeer persoonlijke indruk.

“Sommigen vinden dat hij zichzelf te veel ophemelt, maar ik zie dat anders. Ik heb de indruk dat Emo zich wilde bevrijden van de diepe zonde die hij in zichzelf voelde. Hij is op gegeven moment zelfs bang dat de stormvloed van 1219 die grote stukken van Groningen onder water zette, het gevolg was van het feit dat hij geld betaald had om de door de bisschop van Munster benoemde pastoor weg te kopen uit de kerk van Wittewierum. Emo had naast een groot rechtvaardigheidsgevoel ook een diep schuldbesef. Hij was consciëntieus. Hij was er steeds mee bezig hoe hij later voor Gods troon zich zou kunnen verantwoorden. Ik vind dat ontroerend. Anderen vinden hem juist een grote opschepper, die in zijn kroniek zichzelf promoot om later heilig verklaard te worden. Dat is ook wel eens geprobeerd, maar nooit doorgezet. Ook dat is heel Nederlands. Wij hebben het niet zo op heiligen.”

Ynskje Penning, *Emo's labyrinth*. Uitg. Penningboek, 464 pp., pb., € 18,95, ISBN 978-90-90816099-1-3. Zie ook www.emoslabyrinth.nl.

Emo's kroniek

Wie zich naar aanleiding van Ynskje Pennings' boek dieper voor Emo gaat interesseren (een effect dat haar boek zeker kan hebben), kan terecht bij zijn originele kroniek. Die is namelijk in een moderne en rijk geannoteerde tweetalige uitgave verkrijgbaar. Het was het lievelingsproject van de markante, te vroeg gestorven Leidse historicus en hoogleraar Huub Jansen (1928-1985). Emo's kroniek is een verrassend levendig en persoonlijk verslag, dat is afgemaakt door Menko, Emo's opvolger. Rond 1200 had Emo's neef een klooster gesticht in Wierum, waar Emo al gauw als proost de leiding van zou overnemen en dat hij tot grote bloei zou brengen. Zozeer zelfs dat de naamplaats zou veranderen in Wittewierum, vanwege de witte pijen van de premonstratenzers. Emo is vooral bekend geworden – met het oog op de tsunami in Japan voor ons opeens heel invoelbaar – door zijn geschokte ooggetuigenverslag van de verwoestende Marcellusvloed van 1219, die mogelijk de aanleiding was om met zijn kroniek te beginnen. Emo's kroniek is een van de voornaamste documenten van de Friese Middeleeuwen. En wel omdat het, zoals het *Kirchenlexicon* schrijft “een intiem inkijkje biedt in niet alleen de angsten, zorgen en noden van de mensen, maar ook in het zelfbeeld en de identiteit van een volk dat vrij is van adellijke heerschappij en een zelfstandige rechtspraak en zelfbestuur bezit, de zogenaamde ‘Friese vrijheid’”. (HR)

H.P.H. Jansen en A. Janse (inleiding, editie en vertaling), *Kroniek van het klooster Bloemhof te Wittewierum*. Uitg. Verloren, 510 pp., geb., € 42,-, ISBN 90-6550-227-0.